

о. Юрій МИЦИК (*Kuiś*), Інна ТАРАСЕНКО (*Kuiś*)

**ANDRZEJ B. PERNAL RZECZPOSPOLITA OBOJGA NARODÓW
A UKRAINA. STOSUNKI DYPLOMATYCZNE W LATACH
1648–1659. – KRAKÓW: KSIEGARNIA AKADEMICKA, 2010. – 391 s.**

Нещодавно з'явилася друком ця книга канадського історика польського походження Анджея Болеслава Перналя, що є своєрідним синтезом його попередніх праць, основною з яких є дисертація, захищена в Оттаві на цю тему ще у 1977 р.¹ Варто сказати кілька слів про автора, якого мало знають в Україні, хоча він часто і регулярно друкував українознавчі статті, починаючи з 80-х років ХХ ст. Він є визнаним спеціалістом у галузі історичної географії України (досліджував і видав відомий твір Боплана), державного устрою Речі Посполитої ХVI–ХVII ст., врешті дипломатії Речі Посполитої, зокрема польсько-українських відносин. Коло зацікавлень А. Перналя багато в чому визначалось деякими моментами його біографії. Народжений у 1936 р. в Мілові (на Тернопільщині), майбутній історик разом з батьками, рідними та односельцями у 1940 р. був депортований НКВД до Сибіру. Від загибелі А. Перналя врятувала польсько-радянська угода від 30 червня 1941 р., викликана нападом фашистської Німеччини на СРСР. Через Середню Азію, Іран, Ірак, Танганьїку (сучасну Танзанію) і Англію він дістався до Канади, де й живе з 1950 р. (В СРСР загинули його молодший брат, діди та ще деякі члени родини). Детальніше про біографію А. Перналя довідуємося із збірника праць на його пошану, організованого покійним проф. Ярославом Дашкевичем². Цей збірник об'єднав статті українських, польських, канадських та дослідників з інших країн.

Рецензована книга присвячена польсько-українським дипломатичним зв'язкам 1648–1659 рр. і уже хоча б з цього приводу заслуговує на особливу увагу. По-перше, ця книга розглядає польсько-українські стосунки, які досі досліджувалися фрагментарно. Хоча Україна того часу мала дипломатичні контакти навіть зі Швецією, Венеціанською республікою та імперією Габсбургів, не кажучи про сусідні держави, але в СРСР вивчалися лише зв'язки з Московською державою, та й то нерідко викривлено (у світлі так званого “воссоединенія”). Зв'язки України з іншими державами практично не досліджувалися. Даремно шукати, наприклад, робіт, які були б присвячені

¹ *Pernal Andrew. The Polish Commonwealth and Ukraine: Diplomatic Relations 1648–1659. – PhD: University of Ottawa, 1977. – 591 p.*

² *Silva rerum: Зб. наук. праць на пошану проф. А. Перналя / Упор. М. Вавричин; редкол. Я. Дашкевич, П. Сохань, О. Маврін та ін. – Львів, 2007. – С. 13–18.*

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

відносинам України-Гетьманщини з Османською імперією та Кримським ханством. Особливо прикрий було замовчування україно-польських зв'язків. Між тим Україна тривалий час перебувала під владою Речі Посполитої, підняла повстання проти неї, вела активну дипломатичну діяльність, намагалась визначити форми співжиття з нею (не можна ж було весь час воювати), і тому дипломатичні контакти з нею були чи не найжвавішими. Книга Перналя заповнює цю прогалину (в українській історіографії поки що не створено подібної праці). До того ж Перналь не закінчує своєї роботи 1654 р., як веліла московська цензура, а продовжує її до 1660 р. Таким чином, він проливає світло на, сказати б, темнуватий період української історії, пов'язаний з гетьманом Виговського, детально висвітлює дипломатичні контакти у 1655–1659 рр., історію Гадяцької угоди, подає достатньо повну картину розгортання її досліджень. Важливо, що Перналь довів, що ідея зближення України і Польщі на нових засадах (“Річ Посполита трьох народів”) належить ще Богданові Хмельницькому, а Виговський тільки продовжив справу свого попередника.

По-друге, Перналь глибоко вивчив історіографію проблеми. Він чудово знає польську історіографію, англомовну і, що особливо приємно, українську. Адже не секрет, що значній частині польських істориків властива їй недооцінка. Якщо неможливо, щоб польський германіст не знав німецької мови і німецької історіографії проблеми, то про Україну можна, як вони вважають, писати без аналогічного знання. Ця частина польських авторів, видно, вважає, що “и так сойдет”. Перналь належить до тієї меншості, яка розуміє, що без використання напрацювань українських істориків і археографів неможливе всебічне і об'єктивне вивчення будь-якої українознавчої проблеми.

По-третє, канадський історик підняв значний пласт архівних джерел, які зберігаються насамперед в архівосховищах Польщі, а також України, Росії, Швеції, Австрії, Німеччини. Він використав практично всі публікації джерел з цієї проблематики, включно з латиномовними та італомовними, що залишаються “terra incognita” для багатьох українських, білоруських та російських авторів. Тому його книга не є, як це зараз “модно”, переказом давно відомих фактів під кутом авторської “концепції”, це глибоке дослідження проблеми, й кожний висновок автора має під собою солідну джерельну базу.

Можна й далі перераховувати позитивні моменти роботи, але важливо, що Перналь розглядає українців-русинів як окремих і самодостатній народ, а Гетьманщину як нормальну державу цього народу. Це дало ключ до вирішення багатьох кардинальних питань, а не прирекло автора на блукання манівцями російської чи польської великодержавної історіографії. Книга Перналя – урок і для доморощених “самоїдів”, які заперечують існування Української держави в XVII ст., принижують значення національно-визвольної боротьби українського народу, зокрема, не знаходять в діяльності козацтва ніякого конструктиву, ставлять під сумнів роль його вождів (Богдана Хмельницького, Івана Виговського та ін.).

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

Звичайно, з деякими твердженнями автора можна дискутувати чи не погоджуватися, однак важливо, що існує спільний знаменник для цих дискусій. Але таких питань набагато менше, ніж можна було б припустити, беручи до рук книгу автора польського походження (надто сильно над багатьма з них тяжіють ще примари шовіністичної історіографії). Варто відзначити, що А. Перналь визнає, що книга була написана до 2007 р., а тому низка праць українських авторів не були ним використані. Варто додати до них, зокрема, фундаментальне дослідження Я. Федорука “Віленський договір 1656 року: Східноєвропейська криза і Україна у середині XVII століття” (К., 2011).

Сподіваємося, що нова монографія А. Перналя буде корисною не тільки науковцям, а й красзнавцям, музезознавцям, усім, хто цікавиться історією України і польсько-українськими зв'язками. Додамо, що нами підготовлено переклад цього цінного дослідження українською мовою, публікація якого сприятиме широкому використанню доробку цього історика в Україні.